

Ks. Józef Majka (1918-1993). Życie i myśl, red. Grzegorz Sokołowski, Stanisław Fel, Lublin: Wydawnictwo KUL 2019. ISBN 978-83-8061-749-0.

Wiek XXI niesie ze sobą nowe wyzwania. Jakie ujęcia wartości i zasad etyczno-społecznych zachowują swoją aktualność i mogą stanowić podstawę do stawienia czoła tym wyzwaniom? Jedną z propozycji jest system aksjonormatywny, stanowiący dorobek intelektualny ks. prof. Józefa Majki. Dorobek nieżyjącego już, związanego z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II i Papieskim Wydziałem Teologicznym, specjalisty z zakresu nauk socjologicznych, a zwłaszcza katolickiej nauki społecznej (dalej: KNS), niewątpliwie zasługuje na analizę w tym aspekcie. Lubelska Szkoła KNS jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych środowisk katolickich etyków społecznych w Polsce. Z jednej strony spuścizna wypracowanej myśli pozwala widzieć w przedstawicielach tego grona naukowego rys sylwetek osobowościowych oddziałujących znacząco na KNS, z drugiej – wyniki wysiłku intelektualnego w postaci specyficznej myśli filozoficznej, socjologicznej i teologicznej wciąż pozostają przedmiotem dalszych badań naukowych. Takiego zadania podjęli się ks. Grzegorz Sokołowski i ks. Stanisław Fel w opracowaniu zatytułowanym „Książka Józef Majka (1918-1993). Życie i myśl”. Wieloautorska monografia składa się z dwóch części i zawiera wyniki analiz dwunastu osób. Zostały one poświęcone głównym nurtom działalności naukowej ks. Józefa Majki, który żyjąc w czasach silnego oddziaływania systemu komunistycznego, pozostał naukowcem mocno zakotwiczonym w personalistycznej filozofii społecznej. Taka postawa zaowocowała bogatym dorobkiem intelektualnym, stanowiącym źródło inspiracji również we współczesnych czasach. Do Lubelskiej Szkoły KNS ks. prof. Józef Majka odwoływał się na podstawie koncepcji personalizmu chrześcijańskiego. Wrocławski profesor wyraźnie uczynił to w podręczniku do katolickiej nauki społecznej z 1987 r. Jak sam pisze: „Lubelska Szkoła KNS nie była środowiskiem izolowanym w skali całej Polski i wszyscy niemal specjaliści z zakresu nauk społecznych w jakimś stopniu mieli udział w jej działalności” (J. Majka, *Katolicka nauka społeczna. Studium historyczno-doktrynalne*, Rzym 1987, s. 322).

Do podstawowych zasad życia społecznego ks. Majka wliczał: personalizm, pomocniczość, pluralizm, sprawiedliwość, a nawet demokrację. W aspekcie etycznym wysoko cenił zasadę prawdy i miłość społeczną (J. Majka, *Filozofia społeczna*, Warszawa 1982, s. 165-190). Każde uwarunkowania społeczno-gospodarcze i kulturowe wymagają odpowiednich zasad etyczno-społecznych i mając na uwadze tę kategorię społeczną,

opracowanie ks. Grzegorza Sokołowskiego i ks. Stanisława Fela odnosi się do principów społecznych wyłącznie w opracowaniu poświęconym ujęciu KNS autorstwa ks. Stanisława Fela. Niemniej jednak o wyjątkowości dorobku naukowego ks. Majki świadczy jego pionierska myśl w zakresie socjologii religii, przedstawiona przez ks. prof. Janusza Mariańskiego. Oprócz tych zauważalnych na pierwszym planie ujęć występuje szereg pozostałych, zdecydowanie wnoszących nową jakość, bowiem o dorobku prezentowanej postaci zaświadcza wiele dzieł i inicjatyw, których podejmował się ten wrocławski etyk społeczny. Na podstawie tej spuścizny zrekonstruowano jego niemalże profetyczną wizję KNS.

Ważne odniesienie do współczesnej sytuacji społeczeństwa polskiego zawiera wprowadzenie abpa Józefa Kupnego, ujmujące deficyty społeczeństwa polskiego w sto lat po odzyskaniu niepodległości. Przewodniczący Rady Społecznej przy KEP zauważa, że Kościół katolicki odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu polityki społecznej. Przejawy współczesnej kultury świadczą o potrzebie permanentnej pracy Kościoła w dziedzinie moralności społecznej. Po upadku realnego socjalizmu i porządku opartego na błędnych założeniach antropologicznych nie maleje potrzeba kształtowania ładu politycznego i społeczno-gospodarczego na bazie właściwych założeń antropologicznych. Pośród nich podstawową wartością społeczną jest rodzina, niekiedy poddawana różnorodnym manipulacjom. Abp J. Kupny wskazuje, że organizacja społeczno-gospodarcza wymaga dostosowania swojego funkcjonowania do potrzeb i zadań tej podstawowej komórki społecznej. Współczesny ks. J. Majce system organizacji pracy, głównie w przemyśle, realizowany system osiedli mieszkaniowych pozbawionych elementarnych dla normalnego życia rodzin instytucji, system zatrudniania i wynagradzania, własności, a nawet opieki zdrowotnej nie sprzyjał dobru rodziny. Był oparty na laickim systemie kultury, nauki, szkolnictwa i instytucji prawnych. Wartości chrześcijańskie, znajdując się wówczas na marginesie życia publicznego w dorobku ks. Majki, promieniowały swą wyrazistością, o czym wskazują kolejni autorzy zamieszczonych w monografii tekstach.

Ks. Piotr Bajor przedstawił pierwszy okres rozwoju osobowości Józefa Majki w odwołaniu do jego tarnowskich lat: czasów młodości, socjalizacji w środowisku rodzinnym i uwarunkowań dojrzewania do podjęcia decyzji o wyborze życia kapłańskiego. Wpływ na kształt postawy młodego Józefa Majki miał ks. Roman Sitko. Przyszły profesor spotkał go już w gimnazjum w Mielcu, a następnie najpierw w Małym Seminarium Duchownym w Tarnowie i znów w Wyższym Seminarium Duchownym, którego rektorem był wspomniany duchowny. Wartością cenną dla tożsamości osobowościowej ks. Józefa Majki było umiłowanie pracy wychowawczej, zarówno w posłudze sakramentalnej, jak i w katechizacji. Wszechstronność ks. J. Majki potwierdza dynamiczny proces wytężonej pracy naukowej opisany przez Marka Wódkę OFMConv. Ks. Majka uzyskał w krótkim czasie trzy magisteria: z teologii, nauk społeczno-ekonomicznych i filozofii chrześcijańskiej. Jego wszechstronne wykształcenie humanistyczne zostało uwieńczone uzyskaniem

stopnia doktora filozofii. W trudnych do wyjaśnienia okolicznościach ks. Majka zaprzestał pracy na KUL i przeniósł się do Wrocławia. Ten 18-letni wrocławski okres życia został dokładnie opisany przez współpracownika ks. Majki bpa Ignacego Deca, który w swoim opracowaniu niejako stworzył rys psychologiczny wybitnego znawcy KNS. Opisując go bowiem jako rektora Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego i Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu bp I. Dec wyszczególnił postać wybitnego profesora nie tylko z punktu widzenia dokonań naukowych, ale także osiągnięć na polu formacyjnym. Warto zauważyć, że ks. Majka podczas 18 lat pracy wychowawczo-formacyjnej przygotował wraz z kadrą seminaryjną prawie 600 księży pracujących w duszpasterstwie na Dolnym Śląsku. Współzależność naukowo-wychowawczej pracy ks. Majki dała się zauważyć w formowaniu przyszłych księży do kapłaństwa, które zostało oparte na analizie środowiska formacyjnego i kontekstu społecznego tworzonego przez instytucję seminarium duchownego. Niezmiernie ważnym ośrodkiem myśli katolickiej był Papieski Wydział Teologiczny, który za czasów ks. Majki pełnił doniosłą rolę ośrodka teologicznego w południowo-zachodniej części Polski. Bp Ignacy Dec uwypatnia zdolności organizacyjne księdza i wskazuje na charakter jego pracy naukowej. Z jednej strony była wypełniona kontaktami ze znanymi teologami (m.in. kard. Karolem Wojtyłą), z drugiej opierała się na wielopłaszczyznowym i interdyscyplinarnym rozumieniu KNS. Działalność społeczna i charytatywna stała się egzemplifikacją niezwykłości ks. Majki po wielu latach od jego śmierci.

Jego szczególne zaangażowanie daje się także zauważyć na podstawie aktywności w gremiach kościelnych i naukowych. Ten aspekt życia wrocławskiego profesora przedstawił ks. Grzegorz Sokołowski. Ks. Majka był członkiem wielu kluczowych dla życia społecznego i religijnego gremiów, współpracował także w ramach Komisji Episkopatu Polski ds. Seminariów Duchownych i Nauki. Jego analizy socjologiczne uchodziły za trafne, dlatego ks. Majka włączany był w coraz to nowe formy zaangażowania na rzecz Kościoła w Polsce i na świecie. Doceniony wieloma godnościami kościelnymi, wyróżnieniami i nagrodami, wyraźnie zapisał się w historii polskiej socjologii i KNS dzięki ponadprzeciętnym uzdolnieniom intelektualnym i głębokim pokładom doświadczeń religijnych.

Rekonstrukcją myśli naukowej z zakresu KNS ks. Józefa Majki zajął się ks. Stanisław Fel, ukazując u podstaw kontekst historyczny życia i działania wybitnego naukowca i działacza społecznego z Wrocławia. Opracowanie Majkowego ujęcia KNS wynika z analizy zapośredniczonej w aspekcie: historycznym, instytucjonalnym, osobowym i intelektualnym i nie jest jedynie przywołaniem ważnych faktów z życiorysu wybitnej osobowości. Ks. Stanisław Fel, jak na palcach jednej ręki, przedstawił sylwetkę ks. Majki, potwierdzając najpierw merytorycznie w jego twórczości trzy główne etapy życia, jakby wpisujące się w charakter KNS w jej nurtach: historycznym, aksjonormatywnym i aplikacyjnym. Niejako

palcem wskazującym kierownik Katedry KNS i etyki społeczno-gospodarczej w Lublinie oznaczył ujęcie historyczne poświadczające ciągłość myśli ks. J. Majki, dając do zrozumienia, że postawa wybitnego księdza z Wrocławia wyrasta z tradycji społecznej Kościoła katolickiego i w niej jest ugruntowana. Arcyciekawa jest kolejna partia analizy twórczości ks. Majki skupiona wokół podstawowych zasad etyczno-społecznych, bowiem ks. Majka w swoich publikacjach upowszechnił wiele wartości społecznych, podnosząc je do rangi zasady etyczno-społecznej. W opinii znawców KNS taka argumentacja w konsekwencji rozmywa rozumienie jednolitego systemu aksjonormatywnego i wprowadza trudności w osiągnięciu konsensusu w zakresie spójnego katalogu principów społecznych. Niemniej jednak wydaje się, że kontekst historyczny wymógł rozszerzenie klasyfikacji principów społecznych, co jednak we współczesnych uwarunkowaniach może wydawać się zbyt wielkim uelastycznieniem konserwatywnie pojmowanego systemu zasad etyczno-społecznych. Granice systemu zasad życia społecznego nie są nieprzekraczalnymi barierami, lecz wymagają uzasadnionej argumentacji, która w dorobku naukowym ks. Majki wydaje się właściwa. Stąd paradoksalnie ks. Majka, tworząc swój własny katalog zasad etyczno-społecznych, wyróżnił cztery podstawowe zasady etyczno-społeczne i uszczegółowił je kolejnymi kategoriami ujmowanymi w randze zasady etyczno-społecznej, konkretyzującymi przyjmowane zasady podstawowe. Z perspektywy najbardziej logicznie spójnej klasyfikacji Władysława Piwowarskiego, ugruntowanej w klarownej definicji o charakterze pozytywnym, typologia ks. Majki niejako wyraża chaos, w którym trudno zauważyć zasadę dobra wspólnego. Zatem odstępianie od konceptualizacji wartości osoby ludzkiej jako pierwszej spośród wszystkich pozostałych wartości niesie ze sobą odmienne ujęcie systemu zasad etyczno-społecznych. Dla niektórych może ono być niezrozumiałe bez poznania osobowości wybitnego profesora z Wrocławia. Personalizm chrześcijański z punktu widzenia nauk socjologicznych jest bardziej nurtem ideologicznym, wchodzącym w dyskurs z innymi zapatrywaniami światopoglądowymi. O autonomii i hierarchiczności interdyscyplinarnie ujmowanej KNS stanowi więc spójny system wartości i zasad etyczno-społecznych opartych na fundamencie właściwie rozumianej koncepcji człowieka. Założenia antropologiczne dla ks. Majki stanowią ważny etap, który przy nowatorsko, ale chaotycznie, rozbudowanej systematyce zasad etyczno-społecznych pozwalał uczonemu wrocławskiemu formułować trafne diagnozy, czyniąc go uznanym specjalistą z zakresu socjologii i KNS. Serdecznym palcem w opracowaniu ks. Stanisława Fela można oznaczyć propozycje rozwiązań instytucjonalno-prawnych formułowanych w paradygmacie praw człowieka. Nieprzeciętny charakter pracy ks. Majki odczuwa się w jego propozycjach organizacji systemu demokratycznego państwa, opartego na dwuizbowym parlamencie, wspartego większym udziałem samorządnych organizacji stanowo-zawodowych. Takie rozszerzenie kompetencji parlamentu miałyby pełnić funkcję politycznego stabilizatora i bufora opartego na osobach o wysokich osiągnięciach

w ważnych dziedzinach życia społecznego, w których działalność spotkała się z uznaniem społecznym. Niejako w małym palcu ks. prof. Stanisław Fel ujmuje cechy KNS w działalności naukowej ks. Majki, zwracając uwagę na rozbudowaną interpretację teologiczną, która lokuje się w historycznym ujęciu nauczania społecznego Kościoła argumentowanego prawem objawionym. Jak na dłoni widać zatem silnie personalistyczną myśl KNS u ks. Majki.

Dalszą analizę podejmuje prof. Aniela Dylus, przedstawiając szczegółowo koncepcję etyki gospodarczej. Po ukazaniu genezy dalekiej od moralizowania etyki gospodarczej przechodzi do metateoretycznej nauki uzasadniającej relacje między KNS a etyką gospodarczą. Wyróżnione przez ks. Majkę zasady etyczno-społeczne służyły mu jako złożone kryterium oceny etycznej, wynikające z jednej czołowej zasady personalistycznej, stosowanej w różnych uwarunkowaniach sytuacyjnych. Niejako twierdzenie o braku jedynej i najwłaściwszej perspektywy etycznej wydaje się wskazywać na uelastycznienie normy personalistycznej, którą ks. Majka zastosował praktycznie do etycznej problematyki życia gospodarczego. Przenikliwość jego ujęcia stała się na tyle właściwa do współczesnych mu czasów, że efektem wytężonej pracy naukowej jest obecnie etyka biznesu w postaci zinstytucjonalizowanej kadry pamiętającej o swoim prekursorze.

Etyką społeczną i polityczną w rozumieniu ks. Majki zajął się Jan Mazur OSPPE. Również rzeczywistość polityki społecznej została prześwietlona przez zasady moralne, do których pauliński profesor odniósł się, wyrażając przekonanie, że godność człowieka i prawo naturalne stanowią stabilną płaszczyznę kreacji kultury chrześcijańskiej. Etyka społeczna i polityczna nie jest jedynie zbiorem idei, ale sensownym systemem analizy etycznej świata społecznego.

Ks. Janusz Mariański w pracy naukowej ks. Majki ukazał pionierski charakter jego ujęcia socjologii religii. Charakteryzowało się ono roztroptym podejściem do wyciągania wniosków odnośnie do stanu religijności w Polsce. Oryginalność rozwiązań problemów społecznych we współczesnych, ks. Majce, czasach wraz z nowatorskimi propozycjami duszpasterskimi uczyniły jego ujęcie socjologii religii interesującym i wyjątkowo ciekawym. Ten kontekst zaprezentował ks. Jan Wal, wyłuskując z myśli ks. Majki wątki teologiczno-praktyczne, zakotwiczone w dojrzałym rozumieniu kategorii teologicznych. Naukowa refleksja przeżywanej religijności pozwalała ks. Majce z dystansem oceniać zjawiska: sekularyzacji, sekularyzmu, laicyzacji i ateizacji, nie skupiając uwagi jedynie na negatywnych konsekwencjach dla kontekstu duszpasterskiego. W sekularyzacji ks. Majka dostrzegł pożądaną proces podkreślania autonomii rzeczywistości doczesnych (s. 180), pozytywnie wpływający na wyzwolenie etyki z presji instytucjonalnej. Ks. Jan Wal dostrzegł w osobistym doświadczeniu pracy ks. Majki poznanie rozumiejące i uczestniczące, z jednej strony humanistyczne, z drugiej – wysoce analityczne. Na zdolność syntezy wrocławskiego profesora zwrócił uwagę również ks. Piotr Mrzygłód,

klasyfikując pracę filozofa społecznego w kontekście wysoce antropologicznym. Taka koncepcja człowieka stała się zdaniem ks. Piotra Mrzygłoda kluczem do nowej antropologii, której „nowość” polegała na wzorcowo uprawianej antropologii filozoficznej, doskonale współgzystującej z ujęciem socjologicznym, a nawet psychologicznym. Pod tym względem znów dostrzega się wybitny charakter umysłu ks. Majki. Niewątpliwie o wysokiej jakości pracy wrocławskiego profesora świadczy realistyczne podejście do świata kreowanego przez aparat władzy komunistycznej, o czym zaznaczył Wojciech Sadłoń SAC, dokonując próby interpretacji spuścizny ks. Majki względem współczesnego kontekstu. Jest on wysoce dynamiczny i tak też ujmował go ks. Majka w latach 80-tych XX w. Diagnoza polskiego katolicyzmu wrocławskiego profesora stała się cenna dzięki łączeniu antynomii, zauważalnych w niezwykłym, polskim kontekście odróżniającym go od wielu pozostałych.

Monografia pod względem merytorycznym jest doskonałym opracowaniem nietuzinkowej postaci, którą środowisko KNS w Polsce może się chlubić. Pod względem historycznym dorobek naukowy ks. Majki okazuje się bezprecedensowym narzędziem oceny etycznej procesów zachodzących w społeczeństwie. Aksjonormatywny fundament KNS mógłby zostać wzmocniony we współczesnych czasach odniesieniem do pracy wybitnego przedstawiciela KNS.

Ks. dr Łukasz Marczak
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
e-mail: lukanm3@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1553-1747>